

ПОДАТКОВЕ СТИМУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНІ TAX STIMULATION OF BANKING INVESTMENT IN UKRAINE

У публікації наведено характеристику ключових проблем, які стримують банківське інвестування в Україні, та визначено напрями їх подолання. Акцентовано увагу на напругах податкового стимулювання банківського інвестування, посилення державного впливу щодо зниження ризикованості та підвищення прибутковості здійснення інвестиційної діяльності вітчизняними банківськими установами.

Ключові слова: податкова політика, податкове регулювання, податковий механізм, банківський сектор, банківська інвестиційна діяльність, фінансування інвестицій, фінансові інвестиції.

В публікації приведена характеристика ключевых проблем, которые сдерживают банковское инвестирование в Украине, и определены пути их преодоления. Акцентировано внимание на путях налогового стимулирования банковского инвестирования,

увеличения государственного влияния по отношению рискованности и повышению прибыльности осуществления инвестиционной деятельности отечественными банковскими структурами.

Ключевые слова: налоговая политика, налоговое регулирование, налоговый механизм, банковский сектор, банковская инвестиционная деятельность, финансирование инвестиций, финансовые инвестиции.

The article describes the key issues that restrain bank investment in Ukraine and outlines ways to overcome them. Attention is emphasized on the paths of tax incentives for banking investment, strengthening of state influence on risk reduction and increase of profitability realization of investment activity by domestic banking institutions.

Key words: tax policy, tax regulation, tax mechanism, banking sector, banking investment, investment financing, financial investment.

УДК 336.71

Побоча К.П.

к.е.н., доцент кафедри
фінансових ринків
Університет державної фіскальної
служби України

Постановка проблеми. Важливим джерелом розвитку вітчизняної економіки є належне її забезпечення інвестиційними ресурсами. На жаль, за останні роки інвестиційний клімат в Україні в умовах військової агресії, системної банківської кризи не сприяв залученню іноземного інвестування в економіку країни. Саме тому важливим є стимулювання вітчизняних резервів інвестиційних ресурсів для поліпшення економічного стану вітчизняної економіки. Одним із дієвих напрямів державного стимулювання здійснення інвестування фінансовими установами в Україні є податкове регулювання. Левову частку фінансових корпорацій на вітчизняному фінансовому ринку, незважаючи на значне їх скорочення у 2014–2016 рр., становлять саме банківські установи, які акумулюють фінансові ресурси і мають потенційну можливість здійснювати інвестиційну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вибрана тема є надзвичайно актуальною та важливою, оскільки науковці і практики досліджують проблематику інвестування банківськими установами в Україні, здійснення його стимулювання державою за допомогою використання податкових важелів. Так, К.В. Паливода у своїй науковій публікації розглядає основні проблеми та шляхи формування в Україні політичних, правових, економічних та соціальних умов, за яких її інвестиційний ринок набуде привабливого характеру (значно збільшиться рівень дохідності інвестицій, системно зменшаться ризики інвестування, інвестори отримують мотиви та стимули капіталовкладень в українську економіку) [1, с. 4]. Однак автор у цілому розкриває проблематику що стосується усіх можливих інвесторів на фінансовому ринку

України щодо проблем та стимулів здійснення ними інвестиційної діяльності, але не акцентує увагу на особливостях податкового стимулювання саме банківських корпорацій. Н.О. Слободянюк та Г.О. Верич розкривають сучасний стан інвестиційної активності вітчизняних банківських установ, визначають основні проблеми та пріоритетні напрями їх вирішення, щоб здійснювати стимулювання банківського інвестування в Україні в умовах докапіталізації банків [2, с. 765]. Автори звертають увагу на проблематику у цілому, однак недостатньо акцентується саме на податкових важелях стимулювання інвестиційної активності банківських установ. П.М. Сенищ визначає ключові проблеми податкової системи України, які стримують діяльність банків у країні, сприяють ухиленню від оподаткування та легальному приховуванню реальних прибутків банків у страхових резервах, а також окреслює шляхи та напрями перспективного розвитку імплементації заходів регуляторного фіскального характеру у банківський сектор економіки України [3, с. 117]. Науковцем розкриваються проблематика та перспективні шляхи вдосконалення податкового стимулювання розвитку банківської діяльності у цілому, але не акцентується увага саме на здійсненні банками інвестиційної діяльності та вдосконаленні податкових важелів впливу на неї в державі. Б.І. Пшик, О.О. Печенко наводять характеристику основних проблем, які стримують процеси банківської інвестиційної діяльності в Україні, та обґрунтовують напрями їх вирішення (зосереджують увагу на заходах розширення ресурсної бази, активізації банківських вкладень у реальні та фінансові активи, створення та фінансування інвестиційних

банків, посилення заходів державного впливу, спрямованих на підвищення прибутковості та зниження ризиків банківського інвестування) [4, с. 24]. Авторами ґрунтовно розкривається проблематика банківського інвестування в Україні, однак недостатньо акцентовано увагу саме на податкових способах його стимулювання. С.В. Онікієнко розглядає основні підходи до визначення інвестиційної діяльності банку в економічному контексті, визначає специфіку інвестиційної діяльності банків, досліджує діалектичність взаємозв'язку між фінансовою та інвестиційною діяльністю, а також визначає роль банківських інвестицій у процесі регулювання банківської діяльності [5, с. 12]. Однак хоча й ґрунтовно висвітлюються проблеми здійснення інвестування вітчизняними банками, знову ж таки недостатньо визначено їх податкові стимули.

Незважаючи на значну кількість публікацій за даною тематикою, існують не вирішені проблемні аспекти у здійсненні банківськими установами інвестиційної діяльності та її стимулювання на рівні держави за допомогою податкових важелів, що доводить необхідність пошуку нових дієвих напрямів їх вирішення.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення ключових проблем здійснення податкового стимулювання інвестиційної діяльності банківських установ в Україні та знаходження перспективних напрямів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Банківське інвестування в дослідженнях науковців та практиків частіше за все трактується як «довгострокове вкладення банківських ресурсів (грошових та інших резервів банку) у приватні й державні цінні папери, рухоме та нерухоме майно, інтелектуальні цінності, статутні капітали підприємств, дорогоцінні метали, інноваційні проекти та інші об'єкти вкладення з метою отримання прибутку та поширення корпоративного впливу» [5, с. 12]. Банківське інвестування має свої специфічні особливості:

- основною метою здійснення інвестування банківськими установами є одержання прибутку, а не соціального чи економічного корисного ефекту;
- банківська установа може здійснювати інвестиційну діяльність від свого імені як за рахунок власних ресурсів, так і за рахунок залучених та запозичених ресурсів і може приймати участь в інвестиційному процесі не лише як інвестор, а й обслуговувати рух коштів, що належать інвесторам-клієнтам, призначених для інвестиційних цілей, чи співпрацювати з клієнтами в мобілізації накопичень і заощаджень та спрямовувати їх на інвестиційні цілі через ринок цінних паперів [5, с. 13].

На здійснення інвестиційної діяльності банків впливає велика кількість макро- та мікроеко-

номічних чинників. В умовах фінансової кризи основними проблемами банківського сектору, які безпосередньо чи опосередковано негативно вплинули і на здійснення банками інвестиційної діяльності, стали:

- непрозора і жорстка регуляторна політика Національного банку України;
- низький рівень довіри населення до банківського сектору;
- висока концентрація та низька конкуренція на банківському ринку (кількість банків станом на 1 січня 2017 р. становить 96, у тому числі 38 – з іноземним капіталом);
- низький рівень платоспроможності і рентабельності;
- масові банкрутство, ліквідація банків та неповернення (або значна затримка у поверненні) депозитів населенню з ФГВФО;
- низький потенціал заощаджень домогосподарств, що трансформуються в інвестиції; високий рівень корупції, тінізації та офшоризації;
- високі кредитні ставки та їх недоступність для малого і середнього бізнесу, системний дефіцит довгих ресурсів;
- неефективний кредитний портфель та наявність високої частки токсичних кредитів у його структурі [7, с. 72; 8, с. 429].

Аналітичні показники здійснення банківськими установами капітального інвестування з 2010 по 2017 р. включно наведено в табл. 1.

За останні чотири роки тенденція, наведена в табл. 1, переконливо свідчить про пасивну позицію вітчизняних банківських установ у здійсненні капітального інвестування. Це зумовлено загальнодержавними проблемами і фінансовою кризою, системною кризою банківської системи в державі, а також відсутністю стимулювання. Велике значення серед державних стимуляторів має податкове регулювання. Податкове регулювання банківської діяльності – це цілеспрямований комплексний процес використання засобів та інструментів впливу державної податкової політики на банківську діяльність із метою стимулювання чи стримування наданих банківських послуг для отримання позитивних соціально-економічних результатів [6]. Сучасна вітчизняна податкова практика не створює умов для зростання обсягів інвестиційної діяльності банків, оскільки повернення інвестиційних кредитів здійснюється впродовж кількох років, після завершення всього комплексу робіт, і в цей період банк ще не має прибуткових джерел для сплати податків [4, с. 26]. Знаходження оптимального варіанту здійснення оподаткування банківських установ дасть змогу належним чином наповнити бюджети податковими платежами від банківської діяльності та забезпечити стимулювання економічного зростання держави. Створення ефективної податкової системи, що регулю-

Таблиця 1

Тенденція здійснення капітальних інвестицій за 2010–2017 рр. в Україні, млрд. грн.

Роки	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Всього	180,6	241,3	273,3	249,9	219,4	273,1	359,2	412,8
У т. ч. банківськими установами	22,9	36,7	39,7	34,7	21,7	20,7	27,1	21,8

Джерело: складено за матеріалами Державної служби статистики України

ватиме діяльність банківських корпорацій є дуже складним, але важливим завданням держави.

Проблематика оподаткування банківських установ є багатоаспектною та включає як правові, так і економічні важелі. В Україні практично відсутні механізми, які б чітко стимулювали спільну діяльність банків та держави у сфері інвестування, а також розподіл між державою та банківськими установами ризиків під час здійснення довгострокового інвестування, [4, с. 27].

Податкове регулювання банківської діяльності може як позитивно, так і негативно позначатися на діяльності банківських установ, може сприяти як розвитку, так і скороченню певних операцій. Так, прикладом негативного впливу на діяльність банківських установ було запровадження оподаткування процентного доходу за депозитами фізичних осіб, що призвело до зменшення їхньої привабливості для населення, скорочення їх обсягів та змусило банки підвищити депозитні ставки для збереження даного джерела наповнення ресурсної бази [3, с. 119].

Зважаючи на болючий у банківській системі процес докапіталізації банківських установ, стримуючими чинниками у здійсненні інвестиційної діяльності є вкрай низькі розміри власного капіталу багатьох вітчизняних банківських установ та низька якість і незадовільна структура їх пасивів. З позиції стимулювання важливим напрямом допомоги банкам у вирішенні цих проблем є запровадження податкових пільг для банків та їхніх акціонерів під час спрямування їхніх грошових засобів на поповнення капіталу банку. Слід запровадити часткове (50%) оподаткування доходів, спрямованих на капіталізацію банківських установ, звільнити від оподаткування отримані дивіденди від володіння акціями банків, а також дивіденди, спрямовані на їх реінвестування [4, с. 27].

Активізація інвестиційної діяльності банків неможлива без перегляду податкової системи в її спрощенні і зниженні податкового тиску [4, с. 26]. З одного боку, оподаткування прямо впливає на банки та формує їхній чистий фінансовий результат, однак тягар податкового навантаження через збільшення витрат банків перекладається на клієнтів, що буде опосередковано позначатися на їхній діловій активності [3, с. 118].

Недосконалість нормативно-правових актів, що регулюють здійснення податкового регулю-

вання банківської діяльності, сприяє ухиленню від сплати ними податкових платежів та приховуванню дійсних сум прибутків. Попри бажання мінімізувати ризики та забезпечити себе від майбутніх утрат створюється враження про зловживання банками обсягами відрахувань до різних резервів для зменшення суми прибутку до оподаткування та скорочення самого прибутку на податок [3, с. 124]. Це негативно позначається не лише на наповненні бюджетів, а й на розвитку економіки країни загалом. Відраховуючи значні суми у резерви, банківські установи, своєю чергою, зменшують обсяги оборотних коштів, які б могли спрямувати на інвестиційну діяльність. Податковий механізм, що здійснює вплив на банківську діяльність, повинен бути побудований так, щоб не сприяти приховуванню їхніх дійсних результатів діяльності та мінімізації податкових зобов'язань, а навпаки, здійснювати стимулювання до розвитку банківських послуг.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, досліджуючи ключові проблеми та чинники податкового впливу на інвестиційну діяльність вітчизняних банківських установ, можна дійти висновку щодо того, що податкова система України здійснює стримуючий вплив на інвестиційну діяльність банківських установ та лише сприяє ухиленню від сплати податків. Саме тому необхідно звернути увагу на вдосконалення податкового законодавства в контексті здійснення оподаткування фінансових операцій вітчизняних банківських установ.

Потребує вдосконалення й інформативний складник, тобто вдосконалення подання звітності та прозорість інформації щодо сплати вітчизняними банківськими установами податків та зборів від здійснення своєї діяльності. По-перше, це покращуватиме податкову дисципліну тих банківських установ, які здійснюють маніпуляцію податковими сплатами та незаконним використанням податкових пільг, а по-друге, сприятиме наповненню бюджетів усіх рівнів, що, своєю чергою, призводитиме до прискорення економічного зростання. Також за допомогою прозорості сплати податкових платежів банківськими установами можна буде виявити ті банки, які потребують більш уважного нагляду та контролю над нарахуванням та сплатою податкових платежів і зборів.

Удосконалювати також необхідно й систему оподаткування банківських установ в Україні. Зни-

ження податкового навантаження на вітчизняні банки сприятиме зниженню вартості банківських послуг, що кінцевому підсумку стимулюватиме здійснення інвестиційної діяльності, оскільки здешевлення кредитів дасть змогу за рахунок збільшення обсягів кредитування наповнювати ресурсну базу для проведення інвестиційної діяльності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Паливода К.В. Проблеми формування привабливого інвестиційного клімату як засобу подолання деструкцій в економіці України. *Економіка та держава*. 2018. № 3. С. 4–9.

2. Слободянюк Н.О., Верич Г.О. Проблеми і перспективи підвищення інвестиційної активності банків в умовах до капіталізації. *Молодий вчений*. 2017. № 4(44). С. 765–768.

3. Сенищ П.М. Податкове стимулювання розвитку банківської діяльності в забезпеченні економічного зростання. *Інститут бухгалтерського обліку,*

контроль та аналіз в умовах глобалізації. 2016. Вип. 4. С. 117–127.

4. Пшик Б.І., Печенко О.О. Актуальні проблеми розвитку банківської інвестиційної діяльності в Україні. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fkd_2014_2_5.

5. Онікієнко С.В. Інвестиційна діяльність банків в економічному контексті. *Економіка: теорія та практика*. 2015. № 2. С. 12–18.

6. Дзюба О.В. Податкове регулювання банківської діяльності в Україні та визначення його пріоритетних функцій. *Економічний вісник Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету ім. Г. Сковороди Фінанси, грошовий обіг, кредит*. 2011. № 17/1. С. 203–209.

7. Олешко А.А., Побоча К.П. Актуальні напрями подолання банківської кризи в Україні. *Моделювання та інформатизація соціально-економічного розвитку України*. 2017. № 1(3). С. 70–78.

8. Нова траєкторія розвитку національної економіки: мікро-, макро- та прикладні аспекти : монографія / за ред. О.В. Покатаєвої, М.В. Болдуєва, Г.Ю. Кучерової. Запоріжжя : КПУ, 2017. 452 с.